

Straipsniai

KLISĖ – STRUKTŪRINIS MOKSLINIO TEKSTO ELEMENTAS

Zina Bareikytė

Vilniaus universitetas
HM anglų kalbos katedra
Universiteto 3, LT-2000, Vilnius
Tel.: +370 686 36581
El. paštas: Zita@translation.lt

Kadangi vienas svarbiausių skaitomo teksto suvokimo būdų yra struktūrinė – semantinė jo analizė, kurią reikia atlikti, kad galėtume suvokti tekstą kaip globalų vienetą ir kad galėtume išsiaiškinti struktūrines teksto ypatybes bei pagal formalius skiriamuosius požymius nustatyti visus sintaksinius santykius tarp jo atskirų elementų, straipsnyje bandoma išsiaiškinti, koks vaidmuo tenka stabiliems žodžių junginiams – klišėms anglų kalba parašyto mokslinio teksto struktūroje ir semantikoje bei nustatyti būdingas leksines frazeologines raiškos priemones, padedančias sujungti tekstą į rišlį struktūrinę – semantinę visumą.

Mokymas skaityti anglų mokslo kalba parašytą literatūrą visada buvo ir išlieka pagrindiniu mokslo darbuotojų ir įvairiausių sričių specialistų užsienio kalbų mokymo tikslu, ypač dabar, kai kiekvienos mokslo srities literatūros, su kuria jiems tenka susipažinti, apimtyms yra didžiulės. Gerai žinoma, kad skaitymas yra viena efektyviausių užsienio kalbos mokymo priemonių ir jis vienokia ar kitokia forma naudojamas įvairiose kalbos mokymo pakopose. Kaip ir bet kurioje kitoje veiklos srityje, skaitymo varomoji jėga yra motyvacija, skatinanti mokytiis skaityti ir atlikti skaitymo kokybės savikontrolę. Mūsų atveju motyvacija yra poreikis įgyti savo specialybės literatūros užsienio kalba skaitymo įgūdžius ir juos panaudoti savo profesiniams tikslams.

Skaitymo procesas – tai rašytinio teksto suvokimas kartu suprantant tai, kas parašyta, t.y. atskleidžiant ryšius ir santykius tarp atskirų tekstą sudarančių elementų. Šio proceso rezultatai gali būti teigiami ir neigiami, ir pirmuoju atveju tai, kas skaitoma yra suprantama, o antruoju – nesuprantama, arba dažniausiai suprantama netiksliai arba ne visiškai.

Kiekvienas žmogus, kuris skaito tekstą, jį suvokia ir interpretuoja pagal savo pasirošimą tai padaryti, ir čia reikia atitinkamo kalbos mokėjimo ir, be abejo, tinkamų profesinių žinių.

Vienas svarbiausių skaitomo teksto suvokimo būdų yra 1) struktūrinė – semantinė jo analizė, kurią reikia atlikti norint padėti besimokantiems suvokti tekstą kaip globalų vienetą ir kuri padeda išsiaiškinti struktūrines teksto ypatybes bei pagal formalius skiriamuosius požymius padeda nustatyti visus sintaksinius santykius tarp jo atskirų elementų, ir 2) kaip sudedamoji struktūrinės-

semantinės analizės dalis - loginė-prasminė analizė, kuri yra suprantama ne kaip teksto turinio analizė, kurią pasitelkus iš teksto „ištraukiama“ tam tikra informacija, bet, visų pirma, kaip loginių-prasminių ryšių visuose teksto struktūros lygiuose analizė. Lingvistinis tokios analizės pagrindas yra teksto lingvistika, kurios tyrimo objektas, kaip žinoma, yra rišlus tekstas ir įvairios jos sudėtinės dalys - sintaksinės pilnatys.

Kaip lingvistinis vienetas tekstas yra įvairaus pobūdžio loginių-prasminių ryšių tarp atskirų jį sudarančių dalių, tekste įgaunančių savo konkrečią išraišką, visuma. Kad teisingai ir iki galo suprastume rišlų tekstą, turime išmolti išskirti jame priklausomus ir nepriklausomus jo elementus, kurių kaitaliojimas ir sukuria vienokį ar kitokį tekstą. Priklausomi ir nepriklausomi teksto elementai nustatomi ne pagal formalius sintaksinius, bet pagal semantinius-prasminius požymius. Sintaksiniu požiūriu išbaigtas sakinytis gali būti semantiškai neišbaigtas ir darosi išbaigtas tik tada, kai jį susiejame su pirmiau ar paskiau ėjusiais teksto elementais. Tiek nepriklausomi, tiek ir priklausomi teksto elementai gali būti įvairiomis teksto rišlumo priemonėmis - tai apibendrinantys žodžiai, atskleidžiantys savo reikšmę kituose sakiniuose, pirmiau ir paskiau einantys teksto elementai, sietini su žodžiais-pakaitalais, parodomaisiais ir savybiniais įvardžiais priklausomuose sakiniuose, leksinės ir gramatinės reduplikacijos (antriniai kalbos objekto pavadinimai), lygiagrečios ar elipsinės konstrukcijos ir pan. Dirbant su tekstu visus šiuos tekstą sudarančius elementus reikia išskirti ir išanalizuoti. (Zilberman 1982, 80)

Šio straipsnio tikslas yra pabandyti pažvelgti į tai, koks vaidmuo pirmiau išsakytų teiginių požiūriu tenka mokslo kalboje plačiai vartojamiems stabiliems žodžių junginiams-klišėms ir nustatyti, ar jos yra tai, kas gali būti laikoma neatsiejama rišlų anglų kalbos mokslinį tekstą formuojančių priemonių dalimi.

Klišė – tai nuvalkiotas, šabloniškas, stereotipinis išsireiškimas, mechaniškai kartojamas tam tikrose kalbinėse ir buitinėse situacijose arba tam tikroje literatūrinėje sferoje, dialekte ir pan. Klišėmis, tokiu būdu, dažniausiai vadinami žodžių junginiai, kurie dėl dažno vartojimo tampa banaliais, praradusiais savo pirmykštį originalumą ir poveikio jėgą štampais (Achmanova 1969). Tikriausiai todėl lingvistinių terminų žodynuose klišė apibūdinama kaip pejoratyvinę konotaciją turintis terminas. Tad nenuostabu, kad paplito nuomonė, jog kalboje reikia vengti visko, ką galima apibūdinti šiuo terminu.

Tačiau, pavyzdžiui, I. Galperinas mano, jog kai kuriose komunikacijos sferose – tai vienintelis galimas išraiškos būdas, nes būdama bendravimo priemone kalba iš vienos pusės turi būti originali, išraiškinga, o iš kitos – joje turi būti tokių elementų, kuriuos lengva suvokti ir kurie nereikalauja didelių pastangų perduodant ar priimant kokią nors informaciją (Galperin 1965)

Panašiai terminą klišė aiškina ir D. Rozentalis bei M. Telenkova „Lingvistinių terminų žodyne-žinyne“, kuriame teigiama, jog būtina skirti klišę kaip kalbinį stereotipą, kaip tam tikromis sąlygomis ir tam tikrame kontekste lengvai atgaminamą **standartą nuo štampto**, kuris yra nuvalkiotas išsireiškimas, iš dalies praradęs savo leksinę reikšmę ir ekspresyvumą. Klišė, žodyno autorių nuomone, yra konstruktyvus elementas, išsaugantis savo semantiką ir kai kuriais atvejais net išraiškingumą (Rozental', Telenkova 1976).

Jau V. Vinogradovo, L. Jakubinskio G. Vinokuro bei L. Ščerbos darbuose buvo kalbama apie tai, kad bendraujant ne visa kalbinė medžiaga sukuriamą iš naujo. Tam tikra jos dalis tik atgaminama kaip kažkada jau buvusi, nes kartojasi ir gyvenimo situacijos. Taip, pavyzdžiui, V. Vinogradovas teigia, kad šiuolaikinės literatūrinės kalbos sistemoje žodžiai dažniausiai funkcionuoja ne kaip atsitiktiniai ir nelauktai sujungiami kalbos komponentai, o tiesiog užima savo vietą tradicinėse formulėse. Dauguma žmonių kalba ir rašo pasitelkdami nusistovėjusius junginius – klišes (Vinogradov 1938)

Panašiai ir G.Vinokuras savo darbuose tvirtina, jog nedera manyti, kad kalboje išvis neturėtų būti klišių ir nusistovėjusių formulių: jos turi savo funkcijas ir deramą vietą kalbinės išraiškos mecha- nizme (Vinokur 1929).

L.Jakubinskio nuomone dėl gyvenimo stereotipų atsiranda ir kalbos stereotipai (Jakubinskij 1923).

Standartizuoti kai kurias komunikacijos rūšis yra būtina. Taip, pavyzdžiui, N.Kostomarovas yra įsitikinęs, kad žmogaus smegenys per joms duotą laiką nepajėgtų susidoroti nei su dalele to, ką jos pačios pagimdo, jei nebūtų unifikuotų standartų, tam tikros sistemos, sukuriamos pasitelkus klasi- fikacijas ir atranką (Kostomarov 1971).

Dar didesnę reikšmę šiems kalbos elementams teikia M.Senkevič, mananti, kad jei neturėtume jau paruoštų žodinių formulių-klišių, bendrauti būtų labai sunku, nes tuomet kiekvieną kartą reiktų iš naujo kurti reikiamus žodžių junginius ir neproduktyviai eikvoti laiką. Todėl galimybė vartoti jau gatavus kalbos vienetus, negaištant laiko jų kūrybai, labai palengvina ir pagreitina kom- unikaciją, ypač mokslinę. Be to, M.Senkevič nuomone, be klišių-standartų teorijos negalima produktyviai spręsti informacinių-mašininų kalbų problemų, sudaryti deskriptorinius žodynus, kadangi jų elementai yra deskriptoriai (key-words), kurie dažnai yra būtent terminologinės klišės, taip pat negalima referuoti ir indeksuoti referatų. Be šios teorijos neįmanoma kvalifikuotai sureda- guoti tekstą ir ypač mokslinį, kuriame standartinių vienetų ypač gausu (Senkevič 1976).

Todėl nedera manyti, kad klišė – tai terminas, turintis pejoratyvinę konotaciją, nes kai kuriuose, ir ypač moksliniuose, tekstuose tai – būtinybė, neišvengiama teksto kūrimo sąlyga.

Mokslo kalbos stiliui būdingas ne tik tam tikras mokslinis turinys, bet ir minčių dėstymo nuoseklumas, kai aiškiai matyti autoriaus minties kelias su visais jo „postūkais“, „šuoiais“, „sustojimais“, kai jis nori ką nors patikslinti, paaiškinti, grįžti prie to, apie ką jau kalbėjo, ir pan. Tai leidžia aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suprasti tekstą. Čia vertėtų prisiminti ir M.Kožinos teiginį, kad vienas būdingiausių dėstymo logiškumu bei nuoseklumu pasižyminčios mokslo kalbos bruožų yra tas, kad joje dažnai vartojami specialūs stabilūs žodžių junginiai ir netgi sakiniai, kuriuos galima pavadinti specialia mokslo kalbos frazeologija: „Dabar panagrinėsime...“, „Toliau bus kalbama apie...“, „Dabar pereisime prie...“, „Visų pirma reiktų pasakyti...“, „Trumpai apibūdinsime...“, „Reikia pasakyti, kad...“ ir t.t. Ši savotiška, greičiausiai, būtent bendravimo mokslo sferoje sukur- ta frazeologija visiškai atitinka mokslinės kalbos ypatumus ir jos ekstralingvistinį pagrindą. Ji nėra stiliaus „pridėtiniai“, ekscesiniai elementai, minėti dariniai yra visiškai dėsningi, jie yra priemonė, padedanti išreikšti ypatingą dėstymo logiškumą ir nuoseklumą. Neveltui tokie junginiai vartojami geriausiuose mokslinio stiliaus pavyzdžiuose, žymių mokslininkų darbuose (Kožina 1972).

Priešingu atveju, kai nėra tiksliai ir aiškiai išreiktų ryšių tarp atskirų teksto dalių, kyla pavojus netiksliai ir gana dažnai dviprasmiškai suprasti tai, apie ką rašome, o kartais ir gerokai iškreipti tikrąjį teksto turinį (Kotiurova 1977).

Taigi, kaip jau minėjome, mūsų tikslas yra pabandyti išnagrinėti mokslinės anglų kalbos stan- dartinis žodžių junginius-klišes, jų vaidmenį anglų kalba parašyto mokslinio teksto struktūroje ir semantikoje bei nustatyti būdingas leksines-frazeologines raiškos priemones, padedančias sujung- ti tekstą į rišlią struktūrinę-semantinę visumą.

Jeigu pradėsime nuo to, kad struktūra – tai pastovi vidinė objekto organizacija, nuolatinis jo elementų jungimo į tam tikrą visumą būdas, reikia pripažinti, kad struktūra yra viena pagrindinių invariantinių objekto charakteristikų (Vasiljev 1978). J.Vasiljevas mano, kad nepriklausomai nuo to, kad išorinė mokslinių kūrinių forma ir ypač jų architektoninis apipavidalinimas yra pakanka- mai labilūs ir skiriasi įvairiuose tekstuose, juose jaučiama vienoda vidinė organizacija, jų apifonni- nimas pagal tam tikrą bendrą schemą, jungiančią mokslinį kūrinių į vieną visumą.

Teksto segmentacija arba jo minimalių dalių išaiškinimas ilgą laiką buvo pagrindiniu lingvisti- nių tyrimų objektu ir suvaidino nemažą vaidmenį rišlios kalbos arba rišlaus teksto struktūros nagrinėjimuose. Tačiau teksto sąvoką reikėtų dar gerokai patikslinti, nes viršutinės ir apatinės jo ribos dar nėra visiškai aiškios. Šiuo metu reikėtų tenkintis tik bendra jo charakteristika: tekstas – tai rašytinis pranešimas, susidedantis iš eilės tam tikra pragmatine užduotimi sujungtu, turinčių tam tikrą modalinį atspalvį, logiškai dėstančių temą ar temas ir stilistiškai apdorotų (t.y. turinčių tam tikrą kiekį leksinių, gramatinių ir stilistinių priemonių) teiginių. Taigi tekstas yra ypatinga kalbinės kūrybos rūšis, o ne tik šnekamosios kalbos fikscija. Tai ypač pasakytina apie mokslinį tekstą, nes šnekamoji kalba (mokslinis pranešimas, paskaita) yra tik rašytinio teksto mokslinė tema •odinis atgaminimas.

Reikia pasakyti, kad apskritai teksto, kaip ypatingo lingvistikos mokslo objekto problema kelia daug nesutarimų. Tyrinėtojų nuomonės dažniausiai sutampa tik vienu klausimu: nekyla abejonių, kad nerišlus tekstas yra neįmanomas. Tačiau iki šiol nėra vieningo atsakymo, kas gi yra tas teksto rišlumas ir kokiomis priemonėmis jis pasiekiamas. Vieni autoriai supranta teksto rišlumą kaip ypatingą jo vidinės organizacijos principą, pasireiškiantį fonetinėmis, leksinėmis, sintaksinėmis arba semantinėmis rišlumo priemonėmis (Gindin 1971. Tačiau jos yra skirtingų plotmių – loginės ir semantinės.

Kai kada rišlumas suprantamas kaip kelių faktorių sąveikos rezultatas: tai visų pirma dėstymo logika ir ypatinga kalbinių priemonių – fonetinių, leksinių, semantinių, gramatinių – organizacija, tai komunikacinis kryptingumas, tai kompozicinė struktūra, tai, pagaliau, pats tekstas, jo turinys, tai prasmė. Visi šie faktoriai, harmoningai susiliedami į visumą, užtikrina teksto rišlumą (Buchbin- der, Rozanov 1975). Tačiau šitaip jį suprantant lyg ir pranyksta grynai lingvistinė rišlumo esmė, nes ji yra kelių, t.y. ne tik lingvistiinių faktorių sąveikos rezultatas.

Ypač įdomi šia prasme yra M.Kotiurovos mintis apie tai, kad tiriant sintaksinius ryšius tarp gramatiškai savarankiškų sakinių ir sudėtingesnių kalbos vienetų ir pastebint tam tikrą jų kalbinio pripildymo reguliarumą, galima išskirti funkcinę-semantinę kategoriją, pasireiškiančią natūraliose lingvistinėse sąlygose (rišlioje kalboje) – rišlumo kategoriją (Kotiurova 1977). M.Kotiurovos nuomone, šią kategoriją išreiškiančius kalbinius vienetus galima apibendrinti pagal tai, kokį funk- cinių-semantinių vaidmenį tekste jie atlieka. Semantinių požūriū šie vienetai kalboje yra vienuodiniai ir funkcionuoja dėsningai. Kalbos rišlumui išreikšti panašiuose kontekstuose vartojamos būdin- gos rišlumo priemonės. Rišlumo kategorija sujungia formaliai skirtingus kalbinius vienetus pagal jų vienuodinę funkcinę-semantinę reikšmę.

Taigi, teksto rišlumo problemos klausimais yra daug skirtingų nuomonių, tačiau kokios jos bebūtų skirtingos ir prieštaringos, visiškai nekyla abejonių dėl to, kad nerišlus tekstas yra neįmano- mas. Todėl priimdami teksto rišlumo faktą kaip aksiomą, pabandydysime išsiaiškinti, kokios yra stabilios leksinės-frazeologinės priemonės, padedančios sujungti tekstą į darnią struktūrinę-se- mantinę visumą.

Kaip žinome, pagrindinė mokslo kalbos funkcija yra įrodyti tam tikrus teiginius, aprašyti ir paaiškinti atrastus reiškinis ir faktus bei padaryti atitinkamas išvadas. Todėl pranešime apie mokslinę veiklą atsispindi ir kalbinės medžiagos pasirinkimas. Pagrindiniai mokslinio tyrimo komponentai yra tokie: 1) užduoties suformulavimas, problemos istorijos išdėstymas, užduoties sprendimo aktualumo pagrindimas, tiriamo objekto ir metodų pasirinkimas; 2) paties tyrimo proceso aprašymas, jo rezultatų apibendrinimas ir susisteminiimas, empirinė ir teorinė faktų inter- pretacija; 3) išvadų apie atliktą darbą suformulavimas ir rezultatų susumavimas, trumpai pakarto- jant pagrindinius teiginius (Vasiljev 1979).

Kadangi visas tekstas skirtas vienai bendrai informacijai pateikti, kiekvienas struktūros elementas nebegali būti absoliučiai atskiras. Kiekviena savo komunikacinę užduotį atliekanti kompozicinė grandis koreliacijų, priešpastatymų ir sugretinimų pagalba yra neišvengiamai susijusi su kitais jo skyriais.

Mokslinio teksto skaldymas – tai jo dalijimas į tarp savęs susijusias sintaksines pilnatis. Pagrindiniai sintaksinių pilnacių funkciniai-semantiniai tipai yra tokie: samprotavimas, samprotavimas-nuoroda, samprotavimas-klausimas. Be to, išskiriami ir tam tikri sintaksinių pilnacių tipai, padedantys sukurti nuoseklumą samprotavimų grandinėje: a) programiniai, kuriuose autorius paprastai kalba apie savo ketinimus išdėstyti tą ar kitą problemas aspektą, b) pereinamieji, kuriuose autorius padeda skaitytojui suprasti ryšį tarp atskirų teksto dalių, c) rezultatiniai, kuriuose susumuojami svarbiausi momentai ir d) įterptiniai, padedantys atkreipti dėmesį į tam tikrus dėstymo momentus (Perekalskaja 1976)

Kaip buvo minėta, mokslinis tekstas prasideda nuo tyrimo užduočių suformulavimo. Todėl toliau išvardyti žodžių junginiai-klišės dažniausiai pasirodo pradinėse teksto pastraipose. Tuo atveju, kai autorius daug dėmesio skiria tiriamo dalyko istorijos išdėstymui, norėdamas priartėti prie savo konkrečios problemos, šie junginiai gali būti ir labiau nutolę nuo teksto pradžios:

(1) „*The aim of the present article is*“ (K-64), (2) „*In this section I will show...*“ (FST-6), (3) „*I will now look at...*“ (K-33), ir pan.

Tyrimo proceso pradžia paprastai išreiškiama tokiais žodžių junginiais:

(4) „*To begin with...*“ (WL-1), (5) „*First of all, let us look...*“ (WL-30), (6) „*As a starting point, we may consider...*“ (LC-16)“ ir pan.

Suformulavęs tyrimo tikslus ir numatęs galimus jų sprendimus, mokslinio teksto autorius imasi konkrečios medžiagos analizės ir savo teorinių teiginių iliustravimo:

(7) „*We can illustrate this distinction...*“ (WL-40) (8) „*Let us take an example...*“ (WL-43)“, (9) „*As the following example shows...*“ (FST-45)“...“, ir pan.

Kita mokslinio teksto kūrimo grandis yra perėjimas nuo vienos daugiau ar mažiau išbaigtos mokslinių samprotavimų dalies prie kitos. Tai dažniausiai atliekama pasitelkus tokius junginius:

(10) „*We must now go on to...*“ (WL-34), (11) „*Let us now consider...*“ (LC-103), (12) „*If we now turn to...*“ (LC-154) ir pan.

Moksliniame tekste plačiai vartojami žodžių junginiai, parodantys, kad po kai kurių nukrypimų ar papildomų samprotavimų autorius grįžta prie pagrindinio tyrimo objekto:

(13) „*Let us now return to...*“ (LC-101), (14) „*As we have already seen...*“ (WL-15), (15) „*Let us therefore return to...*“ (LC-7) ir pan.

Jungiant atskiras teksto dalis į globalų tekstą ypač svarbūs yra junginiai, atliekantys nuorodos vaidmenį. Jų pagalba vienoje teksto dalyje išsakytos mintys ar idėjos yra pakartojamos kitoje ir išsiriškioja bendroje loginėje minties grandinėje.

(16) „*We started by...*“ (LC-169), (17) „*As is evident in the above...*“ (FST-34), (18) „*As was mentioned before...*“ (FST-29) ir pan.

Svarbią vietą mokslinio teksto architektonikoje užima junginiai, kuriuos pasitelkęs kalbantysis ar rašantysis „įveda“ skaitytoją ar klausytoją į baigiamąją savo tyrimų dalį. Šioje dalyje paprastai

susumuojami atlikto darbo rezultatai ir suformuluojamos tam tikros išvados. Šie junginiai dažniausiai pasirodo baigiamosiose teksto pastraipose. Tais atvejais, kai moksliniai tyrimai yra susiję su keltu vienas po kito nuosekliai aprašomų problemos aspektų, toliau pateiktus žodžių junginius galime sutikti ir kitose teksto dalyse:

(19) „*Summing up, it can be stated that...*“ (K-29), (20) „*To sum up...*“ (K-30), (21) „*The conclusion to be drawn from our discussion...*“ (LC-228) ir pan.

Plačiai paplitusi sintaksinių pilnačių sujungimo priemonė yra žodžių junginiai, rodantys, kad autorius pereina nuo vienos daugiau ar mažiau išbaigtos teksto dalies prie kitos. Šią funkciją atlieka beasmeniai sakiniai su modaliniu sudurtiniu tariniu. Tarinys tokiais atvejais susideda iš žodžių, priklausančių tematinei „nuorodos“ ar „priminimo“ grupei. Tokie žodžių junginiai yra lyg tarpinė grandis tarp to, kas buvo pasakyta ankstesnėse teksto dalyse ir tos papildomos informacijos, kuri patikslina pirmesnės sintaksinės pilnaties turinį.

(22) „*It should be noted that*“ (K-34), (23) „*It can be said provisionally that...*“ (FST-50), (24) „*It could well be argued that...*“ (FST-9), ir pan.

Tą pačią funkciją atlieka ir beasmeniai sakiniai, kurių tarinys turi vertinamąją reikšmę. Šio tipo sakiniuose būdvardžiai neatlieka savo vertinamosios funkcijos arba atlieka ją labai silpnai. Pasitelkus šiuos junginius į tekstą paprastai įvedami papildomi samprotavimai, apmąstymai ir pan. Tokie junginiai sujungia ankstesnės pastraipos teiginius su toliau einančiais, tačiau juose minčių seka pasuka šiek tiek kita linkme:

(25) „*It is therefore ironic that...*“ (LC-13), (26) „*It is clear, then, that...*“ (LC-47), (27) „*It could also be claimed that...*“ (LC-184), ir pan.

Ypač dažnai sintaksinių pilnačių (pastraipų) pradžioje yra vartojami junginiai, išreiškiantys priešasties-pasekmės santykius. Tačiau reikia pasakyti, kad, būdami minties vidinio ryšio kalbine išraiška, šie junginiai patys jokiū būdu nesukuria rišlumo, o yra tik akivaizdūs kalbiniai išraiškos signalai:

(28) „*It follows that...*“ (K-38), (29) „*It follows from what has been said that...*“ (WL-56), (30) „*This does not mean that...*“ (LC-12), ir pan.

Kadangi moksliniuose tyrinėjimuose visuomet (arba dažniausiai) remiamasi tam tikrais pamatiniais teiginiais, plačiai žinomomis teorijomis ir metodais, moksliniame tekste dažnai vartojami žodžių junginiai, padedantys autoriui nurodyti, kad egzistuoja žinių bendrumas tarp rašančiojo (kalbančiojo) ir skaitytojo (besiklausančiojo):

(31) „*It is a fundamental tenet of linguistics that...*“ (LC-208), (32) „*It is a well attested observation that...*“ (LC-33), (33) „*It is sometimes assumed that...*“ (FST-45), ir pan.

Kartais šie žodžių junginiai vartojami ir sintaksinės pilnaties (pastraipose) viduje, tačiau dažniausiai jie yra jos pradžioje ir padeda sujungti ją su pirmiau einančia sintaksine pilnatimi.

Iš to, kas buvo pasakyta, aišku, kad priklausomai nuo žanro (straipsnis, monografija, recenzija) mokslinio teksto architektonika gali būti skirtinga. Tačiau straipsnyje išvardyti stabilūs žodžių junginiai-klišės yra sutinkami visokio pobūdžio moksliniuose kūriniuose ir padeda sujungti jų atskiras dalis į globalų tekstą.¹ Rašantysis mokslinė tema nesukuria jų kiekvienąkart iš naujo, bet

¹ Svarbu pabrėžti, kad dėl techninių kliūčių straipsnyje pateiktų žodžių junginių-klišių sąrašas jokiū būdu nėra išsamus. Tai tik straipsnio teiginius iliustruojanti medžiaga, tačiau įvairaus pobūdžio moksliniuose tekstuose gana dažnai pasikartojančių darinių pavyzdžiai.

vartojta juos kaip gatavus, visiškai atgaminamus žodžių junginius. Todėl mokymo ir mokymosi procese kartu su frazeologizmais ir idiomomis bei stabiliais neidiomatinio tipo žodžių junginiais jie turi būti pateikiami ir įsisavinami kaip globalūs, visiškai atgaminami žodžių junginiai, be kurių sunku, o kartais ir neįmanoma, suteikti tekstui tokį pavidalą, kad jį būtų galima pavadinti moksliniu tekstu tikrąja šio termino prasme.

Svarbu pabrėžti, kad dėl techninių kliūčių straipsnyje pateiktų žodžių junginių-klišių sąrašas jokiū būdu nėra išsamus. Tai tik straipsnio teiginius iliustruojanti medžiaga, tačiau įvairaus pobūdžio moksliniuose tekstuose gana dažnai pasikartojančių darinių pavyzdžiai.

LITERATŪRA

- Achmanova O. 1969. *Slovar' lingvističeskich terminov*. Moskva.
- Buchbinder V. Rozanov D. 1975. O celostnosti i strukture teksta. *Voprosi jazikoznaniya* Nr.6, p.75
- Galperin I. 1965. *K probleme diferencijacii stilej reči*. Problemi sovremennoj filologiji. Moskva.
- Gindin S. 1971. *Ontologičeskoje jedinstvo teksta i vidj vnuritekstovoj organizacii*. Mašinnij perevod i prikladnaja lingvistika. Moskva.
- Jakubinskij L. 1923. *O dialogičeskoj reči*. Ruskaja reč'. Piatigorsk.
- Kostomarov V. 1971. *Ruskij jazik na gazetnoj polose*. Moskva.
- Kotiurova M. 1977. *O poniatiji svjaznosti i sredstvah jego viraženija v ruskoj naučnoj reči*. Moskva.
- Kožina. M. 1972. *O rečevoj sistemnosti naučnogo stilia sravnitel'no s nekotorigi drugimi*. Perm'.
- Perekalskaja T. 1976. *Abzac kak sredstvo členenija naučnogo teksta*. AKD. Moskva
- Rozental', D. Telenkova M. 1970 *Slovar'-spravočnik lingvističeskich terminov*. Moskva.
- Senkevič M. 1976. *Stilistika naučnoj reči i literaturnoje redaktirovanije naučnih proizvedenij*. Moskva.
- Ščerba L. 1929. *Kak nado izučat' inostrannije jaziki*. Moskva-Leningrad.
- Vasiljev J. 1978. *O vlijaniji kompozicionno-smislovoi organizacii naučnogo teksta na jego jazikovo-stilističeskie charakteristiki*. Stil' naučnoj literatūri. Moskva.
- Vinogradov V. 1938. *Sovremennij ruskij jazik*. Moskva.
- Vinokur G. 1929 *Kul'tura jazika*. Moskva.
- Zilberman L. 1982. *Strukturno-semantičeskaj analiz teksta*. Moskva.

Pavyzdžių šaltiniai:

- FST – J.Coleman. *Foundations of Social Theory*, N.Y.,1990.
- LC – ed. by D Crystal. *Linguistic Controversies*, L.,1982.
- WL – D.Crystal. *What is Linguistics*, L.,1968.
- K – Kalbotyra. 2003 53 (3).

CLICHÉ AS A STRUCTURAL ELEMENT OF SCIENTIFIC TEXT

Zina Bareikytė

Summary

The aim of the given article is to disclose the role played by stable word-combinations –cliches in the structure of a coherent global English scientific text and establish whether they form part and parcel of any scientific discourse.

It has been found that stable word-combinations-cliches are present at all levels of scientific discourse and contribute to the formation of a global scientific text. They are introduced into the text as ready-made and fully reproducible linguistic units without which one could find it difficult, if not impossible, to produce a text which may be called „scientific“ in the proper sense of the word.

Įteikta 2004 m. gegužės 17 d.